

Vlaams wettelijk kader en beleid inzake jeugdhulp Regelgeving en praktijken

oktober 2022

Dit document maakt deel uit van het Europese Erasmus+ KA202-project, "Participation and Collaboration for Action", acroniem PANDA, september 2020 – augustus 2023. Het project omvat 4 Europese universiteiten: Arteveldehogeschool (België), Noorse Universiteit voor Wetenschap en Technologie (Noorwegen), Queen's University Belfast (Noord-Ierland) en Universidad Complutense de Madrid (Spanje)." Het gaat ook om 4 organisaties: Opgroeien (België); Trondheim Kommune/Link (Noorwegen); Voice of Young People in Care, VOYPIC, (Noord-Ierland) en Fundación Secretariado Gitano, FSG (Spanje).

Auteurs: Eerdekens Wendy, Aerts Linda, Haedens Nele, Heirbaut Eva, Lowagie Lisselotte, Saenen Virna

Inhoud

Inleiding	3
1. Federale staat	4
2. Integrale Jeugdhulp	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
2.1. Wat is integrale jeugdhulp?	4
2.2. Beleid van IYC	5
2.3. Competentie van kinderen	7
2.4. Rechten gegarandeerd door het decreet	8
Nuttige links	11

Introductie

Het doel van het PANDA-project is in een transnationale context, de participatie te stimuleren van jonge kinderen (van 12 jaar en jonger) in de besluitvorming. Door het organiseren van de samenwerking tussen professionals en jonge kinderen in hulpverlenings, meer bepaald in de jeugdhulp en de jeugdbescherming.

Onder leiding van 8 partnerorganisaties - bestaande uit praktijkwerkers, managers, beleidsmedewerkers, academici en trainers uit vier landen (België, Spanje, Noorwegen en Noord-lerland) - heeft het project drie doelen:

- Het vergroten van de vaardigheden en kennis van professionals door het creëren van een mediatheek;
- Het aanbieden van een voor beleidsmedewerkers en beheer ter ondersteuning van de implementatie van een participatieve aanpak en het kader van organisaties bij het scheppen van de voorwaarden die nodig zijn voor participatief maatschappelijke werk met jonge kinderen;
- Het aanreiken van nieuwe tools en methodieken op dit gebied aan trainers .

Figuur 1 PANDA-concept (2022)

In deze reeks teksten vindt u het belangrijkste juridische kader in de vier deelnemende landen. Het zijn vier voorbeelden van hoe internationale wetgeving wordt vertaald in regionale jeugdwelzijns- en jeugdbeschermingssystemen.

Elk land heeft de tekst iets anders gestructureerd, maar ze beschrijven allemaal beschreven hoe de autoriteiten zorgen voor de meest kwetsbare kinderen in hun land en hoe hen te laten participeren.

De tekst is gebaseerd op de ondersteunende paper voor de workshop 'Intersectorale benadering van kinderrechten – het decreet betreffende de rechten van kinderen in de Vlaamse jeugdhulp op de conferentie 'Gehele inclusie van kinderen en jongeren met een beperking in de samenleving', Brussel 21-22 nov 2013 : *Integrale jeugdhulp en het decreet betreffende de rechtspositie van kinderen in de Vlaamse Jeugdhulp. Context, strategieën en logistiek kader* door Jole Lowagie , Directiemedewerker Integrale Jeugdhulp, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Deze tekst is geactualiseerd en aangepast aan de context van maart 2021.

1. Federale staat

België is een federale staat die is opgedeeld in drie gemeenschappen en drie gewesten.

De gemeenschappen zijn belangrijk voor het welzijn en de bescherming van kinderen. Naast hun bevoegdheid voor onder andere taal, cultuur, onderwijs en audiovisuele media zij ook bevoegd zijn voor "hulp aan mensen in nood".

De gemeenschappen zijn gebaseerd op taal. In België hebben we drie officiële talen: Duits (Oost-België), Frans (Wallonië, Zuid-België) en Nederlands (Vlaanderen, Noord-België).

Deze tekst gaat over de jeugdhulp in Vlaanderen, de Vlaamse gemeenschap, dewelke dus anders is dan de jeugdhulp in de Franse en Duitse gemeenschap.

<https://www.vlaamsparlement.eu/over-het-vlaamse-parlement/structure-belgium>

2. Integrale jeugdhulp

2.1. Wat is integrale jeugdhulp?

Integrale Jeugdhulp in Vlaanderen (IYC) is een beleidslijn en een beleidsproject dat als doel heeft randvoorwaarden te creëren om de kwaliteit van de jeugdhulp te verbeteren. Deze

randvoorwaarden zijn achtereenvolgens onderzocht, uitgetest in proefregio's, in 2013 bij decreet wettelijk vastgelegd en sinds 2014 in Vlaanderen geïmplementeerd.

Jeugdhulp in België is een complexe materie omdat er veel mensen en instellingen bij betrokken zijn. Bovendien is er een bevoegdheidsverdeling op de verschillende overheidsniveaus, zowel federaal, bv. residentiële GGZ, als gemeenschapsniveau, bv. ambulante GGZ. IYC bevindt zich op het niveau van de gemeenschappen en dekt dus enkel diensten binnen de Vlaamse Gemeenschap. IYC omvat jeugdhulp aangeboden door centra voor algemeen welzijnswerk, jeugdhulpvoorzieningen en diensten voor kinderen met een beperking, Kind en Gezin, centra voor geïntegreerde residentiële gezinsondersteuning, centra voor leerlingenbegeleiding, bijzondere jeugdzorg, diensten voor pleegzorg en centra voor geestelijke gezondheidszorg.

2.2. Beleid van IYC

Belangrijk referentiekader is het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK). Dit Verdrag inzake de Rechten van het Kind werd begin 1992 in België van kracht.

2.2.1. Leidende principes

Geïntegreerde Jeugdhulp volgt enkele leidende principes:

- Zorgen **voor passende (bijzondere) zorg** binnen de beschikbare middelen: het recht op zorg voor minderjarigen, hun ouders en hun verzorgers wordt als werkprincipe en als beleidsoptie geformuleerd. In de praktijk betekent dit dat de jeugdhulp een gedeelde verantwoordelijkheid heeft in het garanderen van hulp. Het betekent ook dat het aanbod van jeugdhulp(voorzieningen) aansluit bij de behoefte aan jeugdhulp, daarom is een intersectorale registratie van behoeften en eisen noodzakelijk.
- **Contextgerichte zorg**, op de meest effectieve en efficiënte manier. Jeugdhulp is vooral effectief als er familie en context bij betrokken zijn. Dit betekent ook een maximale focus op de krachten van minderjarigen, ouders en andere opvoedingsverantwoordelijken.
- **Vraaggericht**: de jeugdhulp moet worden afgestemd op de effectieve vraag van de cliënt, de vaardigheden en de taal van de cliënten in plaats van gericht te zijn op de aanbodzijde van de dienst. Het betekent ook dat hulp niet afhankelijk mag zijn van toeval over waar de cliënt in de zorg terecht kan komen. Het doel van IYC is om cliënten beter te kunnen helpen door hen de best passende service te bieden, ongeacht waar zij hun eerste hulpvraag formuleren.
- **Subsidiariteit van hulpmaatregelen**: wanneer gelijkwaardige alternatieven beschikbaar zijn op het gebied van jeugdhulp, dient de voorkeur te worden gegeven aan het minst ingrijpende alternatief.

Kinderen moeten in hun gezin opgroeien. Wanneer gezinnen worden geconfronteerd met een crisis of moeilijke situaties, moeten ze de nodige, passende hulp krijgen. De plaatsing van een kind moet de uitzondering blijven en het belang van het kind en zijn succesvolle maatschappelijke integratie of re-integratie zo snel mogelijk als primaire doelstelling hebben. Wanneer plaatsing noodzakelijk is, is pleegzorg de eerste optie om te overwegen. Vrijwillig jeugdhulp heeft de voorkeur op verplichte zorg.

- **Participatie:** een van de grote uitdagingen voor IYC is het vormgeven van een participatieve jeugdhulp. Een participatieve jeugdhulp praktijk gaat ervan uit dat iedereen zijn eigen perspectieven en meningen in debat kan brengen. Het houdt ook in dat de professional permanent moet nadenken over zijn positie in relatie tot de minderjarige, zijn ouders en de samenleving.

Dit principe houdt ook in dat jeugdhulp in buitengerechterlijke context alleen kan worden aangeboden met toestemming van minderjarigen en ouders.

De jeugdhulp respecteert altijd de **religieuze, ideologische en levensbeschouwelijke overtuigingen** van minderjarigen, ouders en opvoedingsverantwoordelijken. Het toont ook aandacht voor hun culturele identiteit, sociaal-economische situatie en beperking.

2.2.2. Doelstellingen Integrale Jeugdhulp

Het decreet beschrijft zes doelstellingen om een integrale jeugdhulp te realiseren en te versterken.

a) Vermaatschappelijking van de jeugdhulp

Vermaatschappelijking is een oproep om verder te kijken dan de reguliere en professionele hulpverlening. Het betekent dat jeugdhulpvoorzieningen moeten onderzoeken hoe het sociale netwerk, het netwerk van familie, de context... een sterkere rol kunnen spelen in de ondersteuning van minderjarigen en ouders. Het impliceert ook aandacht voor de krachten van cliënten en een oproep om hun emancipatie en participatie in de samenleving te stimuleren. Het gebruik van meerdere methodieken versterkt deze nieuwe (vernieuwde) kijk op (jeugd)hulp, bijvoorbeeld Signs of Safety.

b) Vroegtijdige toegang tot jeugdhulp indien nodig

Jeugdhulporganisaties dienen transparant beleid te voeren in wat zij voor mensen kunnen betekenen, en zij moeten voldoende kennis hebben van het jeugdhulpaanbod om cliënten gepast te verwijzen.

Een goede toegang tot de jeugdhulp betekent dat jeugdhulp bruikbaar, bereikbaar, beschikbaar, begrijpbaar en betaalbaar is. Binnen de jeugdhulp is het aanbod van laagdrempelige, direct toegankelijke zorg een cruciale factor.

c) Garantie van zorgcontinuïteit

Alle jeugdhulporganisaties hebben een gedeelde verantwoordelijkheid om continuïteit te bieden door verwijzingen te vermijden, duidelijke afspraken te maken wanneer verwijzing wel nodig is, door overleg tussen zorgverleners in nauw overleg met minderjarigen en ouders, bemiddeling, door wederzijdse ondersteuning tussen professionals van verschillende jeugdhulpinstellingen, ...

d) Op een gepaste manier omgaan met verontrustende situaties

'Verontrustende situaties' zijn situaties waarin mensen (sociaal werkers, cliënten en andere betrokkenen) zich zorgen maken over de ontwikkeling van een minderjarige. De ambitie van de jeugdhulp is om hier adequaat op in te spelen. Iedere professional is verantwoordelijk en moet in staat zijn om te gaan met problematische gezinssituaties, door zijn bezorgdheden direct te bespreken in het team en door met zijn cliënt te zoeken hoe de situatie kan worden verbeterd.

Als dit niet voldoende is, kunnen professionals verwijzen naar of worden ondersteund door twee gespecialiseerde diensten. Zij hebben het mandaat om in 'verontrustende situaties' te werken. Beide diensten kunnen ook verwijzen naar de gerechtelijke diensten. Deze 'gemandateerde diensten' zijn het 'Ondersteuningscentrum jeugdzorg' en de 'Vertrouwenscentra Kindermishandeling'.

e) Aanbod van crisisjeugdhulp

De jeugdhulp moet ervoor zorgen dat iedere minderjarige in crisis snelle en passende zorg krijgt.

Door het aanbod uit verschillende sectoren te bundelen is het mogelijk een 'zorgprogramma' te organiseren. Dit zorgprogramma bestaat uit vier vaste onderdelen: meldpunt dat 24 uur en 7 dagen bereikbaar is, en kan doorsturen naar drie snel inzetbare typemodules: crisisinterventie (kortdurende interventie van enkele dagen), crisisbegeleiding en crisisinterventie (een mobiele en/of ambulante begeleiding van een maand), en crisis(dag)opvang (verblijf van 7 dagen, 1 keer hernieuwbaar).

f) Maximale participatie

Participatie is naast een principe ook een doelstelling in en door de jeugdhulp. Participatie van minderjarigen, ouders en opvoedingsverantwoordelijken is op drie niveaus van belang.

Het individuele niveau: hoe sterk is de participatie van kind en ouders in wat er met hem/haar gebeurt binnen dit hulpverleningsproces?

Het niveau van de jeugdhulpvoorzieningen: hoe zit het met de betrokkenheid van kinderen en ouders bij de beslissingen die de organisatie of jeugdhulpvoorziening neemt?

En het beleidsniveau: hoe zit het met de participatie van klanten met betrekking tot beleidsbeslissingen en tendensen binnen of tussen sectoren?

3. Decreet betreffende de rechtspositie van minderjarigen in de jeugdhulp [en in het kader van het besluit jeugddelinquentierecht]

Kinderen, jongeren en hun ouders worden expliciet erkend als rechtssubjecten aangezien het decreet hen de deelname aan de jeugdhulp en het respect voor hun grondrechten garandeert.

Het decreet betreffende de rechtspositie van minderjarigen in de jeugdhulp is op 1 juli 2006 in werking getreden en in 2019 uitgebreid tot participatie van minderjarigen in de jeugddelinquentiewet.

3.1. Bekwaamheid van minderjarigen

Het decreet bepaalt dat elke minderjarige, ongeacht hun leeftijd en rijpheid, wordt beschouwd als een persoon met rechten en het recht heeft om een actieve partner te zijn bij beslissingen die hen aanbelangen. Dit betekent niet dat bekwaamheid een kwestie van alles of niets is.

Bekwaamheid is zowel een juridisch als een psychologisch begrip. Bekwame personen hebben beslissingsbevoegdheid op een bepaald domein. Het psychologische concept van bekwaamheid verwijst naar een reeks redeneer- en beslissingsvaardigheden die een persoon tot op zekere hoogte kan hebben (of niet heeft).

Het juridische begrip bekwaamheid is een drempelbegrip: personen worden beoordeeld als bekwaam of onbekwaam om een bepaalde beslissing te nemen.

In het decreet zijn kinderen bekwaam om de meeste van de vastgelegde rechten autonoom uit te oefenen, aangezien de meeste rechten feitelijke handelingen veronderstellen. Voor twee van de vastgelegde rechten geldt echter als uitgangspunt dat de beroepsbeoefenaar moet beoordelen in hoeverre het kind in staat is zijn rechten uit te oefenen. Dat is het geval met het recht op geïnformeerde toestemming voor jeugdhulp (inclusief het recht om niet gescheiden te worden van de ouders) en het recht op inzage in het eigen dossier. Wanneer een kind niet bekwaam wordt bevonden om (een van) deze rechten uit te oefenen, kan dit recht worden uitgeoefend door degenen die het ouderlijk gezag hebben. In het kader van een ernstig belangenconflict tussen het kind en zijn ouders hebben kinderen recht op hulp van een vertrouwenspersoon.

Het leeftijdsniveau van 12 jaar wordt ingevoerd als indicatieve leeftijdsgrens voor bekwaamheid. Dit betekent dat kinderen vanaf 12 jaar geacht worden bekwaam te zijn om hun rechten zelfstandig uit te oefenen.

Het betekent niet dat elke 12-jarige daadwerkelijk in staat wordt geacht zijn rechten uit te oefenen; het betekent dat wanneer een beroepsbeoefenaar aanneemt of besluit dat een kind niet in staat is zijn rechten uit te oefenen, hij dit moet bewijzen. De bewijslast rust dus niet op het kind, maar op de professional.

3.2. Rechten gegarandeerd door het decreet

3.2.1. Het recht op jeugdhulp

Het houdt in dat, binnen de beschikbare middelen, hulp een passend en adequaat antwoord moet zijn op de gestelde vraag, aangepast aan de behoeften en het welzijn van het kind. Bovendien mag de verleende hulp geen afbreuk doen aan andere rechten van het kind, zoals het recht op onderwijs. Bij het afwegen van oplossingen moet rekening worden gehouden met de wenselijkheid van continuïteit in de opvoeding van een kind en met de etnische, religieuze, culturele en taalkundige achtergrond van het kind.

3.2.2. Het recht op geïnformeerde toestemming voor jeugdhulp in buitengerechtigde context

Een minderjarige die in staat is een eigen mening te vormen, heeft het recht om in te stemmen met jeugdhulp. Wanneer een professional de nood aan hulp inschat, maar de minderjarige het er niet mee eens is, moet de professional hem informeren over de gevolgen van het weigeren van hulp.

Dit betekent niet dat professionals niet mogen optreden in crisissituaties, bijvoorbeeld in het geval van een suïcidale minderjarige. In dat geval gaat het niet alleen om de bescherming van het belang van het kind, maar ook om een hulpplicht.

3.2.3. Het recht op uitgebreide informatie en transparante communicatie

Een kind heeft het recht om goed geïnformeerd te worden over het aanbod van jeugdhulp en over alle zaken die hem aanbelangen (zoals informatie over de gediagnosticeerde hulp, de duur van de hulp, klachtenprocedures en andere interne regels, ...). Dit omvat, indien van toepassing, het recht om geïnformeerd te worden over het delen van informatie met de ouders door de hulpverlener.

Het (tijdelijk) beperken of achterhouden van bepaalde informatie is alleen mogelijk in het belang van het kind.

3.2.4. Het recht op respect voor zijn gezinsleven

In het decreet is vastgelegd dat ouders de eerste verzorgers van het kind zijn. Daarom is het recht van het kind om niet van zijn ouders te worden gescheiden, vastgelegd. Een kind dat in staat is een eigen mening te vormen, heeft het recht om in te stemmen met jeugdhulp. Alleen op gerechtelijk bevel kan een kind gedwongen worden gescheiden te worden van zijn gezin. In het kader van de plaatsing van een kind dienen zijn ouders en andere gezinsleden bij de beslissing te worden betrokken.

Kinderen die gescheiden zijn van hun (pleeg)gezin hebben specifieke rechten: het recht om regelmatig contact te onderhouden met het (pleeg)gezin, broers en zussen en andere significante personen. Een dergelijk contact mag alleen worden beperkt in het belang van het kind of door een gerechtelijk vonnis.

Voor niet-begeleide minderjarige vreemdelingen houdt het recht op respect voor zijn gezinsleven ook het recht in op ondersteuning bij het zoeken naar hun ouders.

3.2.5. Het recht om deel te nemen aan het besluitvormingsproces

Iedere minderjarige heeft het recht om zijn mening over en beleving van de situatie te uiten en heeft daarmee het recht om als partner in de jeugdhulp te worden behandeld. Aan hun perspectief moet het nodige gewicht worden gegeven. Als de hulpverlener het niet eens is met het perspectief van het kind, motiveert hij dit in het dossier van het kind.

Een 'participatieve basishouding' in elke professional is essentieel om dit recht uit te werken.

Voor kinderen die in een voorziening wonen, betekent het recht op participatie ook het recht op deelname aan de leefomstandigheden van de instelling, op periodieke evaluatie van de opvang en op deelname aan vergaderingen in de voorziening.

3.2.6. Het recht op toegang tot het dossier

Ieder kind heeft recht op een zorgvuldig bijgehouden en veilig bewaakt dossier. Bovendien biedt het decreet een intersectoraal kader voor toegang en het recht van het kind om zich te verzetten tegen de toegang van hun ouder(s) tot bepaalde delen van zijn dossier.

3.2.7. Het recht op hulp bij het uitoefenen van zijn rechten

Ieder kind heeft recht op een vertrouwenspersoon die hem ondersteunt bij de uitoefening van zijn rechten.

Deze persoon moet aan de volgende normen voldoen: hij moet zijn aangesteld door het kind, meerderjarig zijn (volwassen), een verklaring van goed gedrag hebben en mag niet betrokken zijn bij het zorgproces.

3.2.8. Het recht op privacy

Elk kind heeft recht op respect voor zijn privacy: het recht op bescherming van vertrouwelijke informatie en het recht op respect voor zijn achtergrond (etnisch, religieus, cultureel, sociaal, ...).

3.2.9. Het recht op een vrij te besteden geldbedrag tijdens de residentiële plaatsing

Kinderen die in een voorziening wonen, hebben recht op een gratis besteedbaar bedrag.

De betrokken sectorafdelingen hebben sinds 2008 gewerkt aan een regeling en hebben een begroting opgesteld en dit recht geïmplementeerd.

3.2.10. Het recht op een menswaardige behandeling

De maatregelen van controle en discipline in residentiële instellingen, bijvoorbeeld beperkingen van de bewegingsvrijheid en voor isolatie, moeten gebaseerd zijn op regelgeving.

Het besluit maakt onderscheid tussen maatregelen ter voorkoming van aan zichzelf toegebrachte schade en letsel aan professionals of andere kinderen in de voorziening. Hiervoor dienen jeugdhulpdiensten een schriftelijk protocol te hebben.

Kinderen hebben het recht om op een transparante en kindvriendelijke manier geïnformeerd te worden over deze regels.

3.2.11. Het klachtrecht

Elk kind heeft het recht om klachten in te dienen bij een identificeerbare, onpartijdige en onafhankelijke instantie om zijn rechten te doen gelden.

Nuttige links

Rechtspositie van minderjarigen in de jeugdhulp:

<https://www.rechtspositie.be/>

Organisatie van en voor kinderen en jongeren in de jeugdhulp:

<https://cachetvzw.be>

Informatie over kinderrechten:

<https://tzitemzo.be/>

Informatiesite van de Vlaamse overheid over kindwelding:

<https://www.jeugdhulp.be/>